

AZ ÖNÁLLÓ KÉZMŰVESIPAROSSÁG ÖREGSÉGI BIZTOSÍTÁSA

Évek hosszú sorának küzdelmei után megvalósulás előtt áll az önálló kézművesiparosság öregségi biztosítása. Megvalósulása talán soha nem volt időszerűbb, mint ma, amikor a megnehezült gazdasági viszonyok, a rendkívüli idők pénzügyi terhei és a nyersanyagellátásban mutatkozó nehézségek következtében mindig több akadály gördül a vagyongyűjtés elé és annyira bizonytalan jövő elé néz a kézművesiparos.

Különösen az elmúlt két évtizedben volt sokat napirenden ez a probléma, amikor a gazdasági válság hullámai egymásután vonultak végig Európán, Magyarországot sem hagyva érintetlenül. Hazánkban akkor az önálló iparosok aggkori biztosítása minden iparosülés, összejövetel, gyűlés és közgyűlés tárgysorozatán első helyen szerepelt. Bizonyára nem lesz érdektelen, ha ismertetem a kérdés mai, megoldásra megérett állapotát megelőző történeti fejlődés főbb mozzanatait.

Egyes ipartestületek az egész országra kiterjedő mozgalmakat indítottak a kézművesiparosság e legfontosabb szociális kérdésének mielőbbi megoldása érdekében. Ezek közül kiemelkedik a szekszárdi ipartestület 1935 évi tevékenysége. Az utolsó hasonló mozgalom a szombathelyi ipartestületé 1938-ban. A legkülönbözőbb kísérletezések történtek a kérdés megoldására. Egyik helyen sorsjegykibocsátással kísérleteztek, másutt a kézművesiparos nyersanyagvásárlása alkalmával a számla összege után bélyegeken lerovandó díjakat gyűjtöttek a nyugdíjalap javára. A legtöbb helyen azonban, noha van több jól működő egyesületi biztosítási pénztár (például a szolnoki iparosok által alapított Iparosok Nyugdíjintézete),

a kötelező aggkori biztosítás bevezetését sürgetik. Az Ipartestületek Országos Szövetségének évenként megtartott kongresszusai állandóan és elsősorban tartották napirenden a kérdést. Az 1932. VIII. t.-c. által létesített Ipartestületek Országos Központja, mint a kézműves rend törvényes érdekképviselői szerve, mindjárt megalakulásakor munkatervébe vette megvalósítását s csakhamar kézbevette a kezdeményezést és irányítást is.

Az IPOSZ-nak 1933-ban Keszthelyen tartott országos iparoskongresszusa az általánosan megnyilvánuló óhajnak megfelelő olyértelmű határozati javaslatot fogadott el, hogy kéressék fel az IPOK az iparos nyugdíjintézet felállítására vonatkozó intézkedések megtételére. Az 1934. év július havában Kecskeméten tartott országos iparoskongresszus ugyancsak az IPOK-ot kérte fel arra, hogy a szerteágazó mozgalmakat egységes mederbe terelve, készítse elő a kézművesiparosok öregségi biztosítását.

A biztosítás kérdésének mielőbbi megoldására vonatkozó általános és osztatlan óhaj megnyilvánulása mellett a megoldás módozatait illetően, különösen az első időkben, eltértek a vélemények és pedig két táborra oszlott az iparosság. Egyik része az általános és kötelező, másik része – félve az újabb megterhelésektől – az önkéntes belépésen alapuló fakultatív biztosítás mellett foglalt állást. A vitát az IPOSZ 1936. évi nyíregyházi kongresszusa segítette döntéshez, mert az ottani vita eredményeként az iparügyi miniszter, hogy megismerje az ország össziparosságának valódi állásfoglalását a megoldás kérdésében, az IPOK útján az ország iparosságának megszavaztatását rendelte el. Az 1936. évi ipartestületi közgyűléseken minden ipartestületnek névszerinti szavazással kellett határoznia abban a kérdésben, hogy az iparosság a kötelező vagy a fakultatív biztosítás mellett foglal-e állást s amennyiben az előbbi mellett dönt, hajlandó-e vállalni a kötelező biztosítással járó terheket? A szavazás eredményeként az iparosság túlnyomó többsége a kötelező nyugdíjbiztosítás mellett foglalt állást.

Az IPOK 1938. évi december hó 11-én tartott közgyűlése a kézművesiparosság öregségi biztosításának megoldására alkalmas tervezet elkészítése céljából egyhangú határozattal külön ú. n. nyugdíjbizottságot küldött ki. E bizottság javaslatára 1939. márciusában megindultak a nélkülözhetetlen statisztikai előmunkálatok, amennyiben az ipartestületeken keresztül kérdőívek bocsáttattak ki az ország minden egyes iparosához. A központhoz beérkezett jelentések hangsúlyozzák, hogy az ipartestületek, a feladat jelentőségének tudatában, örömmel és lelkesedéssel kezdtek munkához. Említésre méltó, hogy némely ipartestületnél – főként a kisebb taglétszámúknál – az adatgyűjtő lapokat a jegyző maga vitte ki a tagokhoz és a helyszínen maga segédkezett kitöltésüknél. Egyes nagyobb taglétszámú ipartestület elöljárósági tagjai, megbízottai, felfogadott iparosok stb. útján végeztették el e munkát; egyik-másik vidéki ipartestület pedig tagjai részére a községi jegyzőségek útján juttatta el a kérdőíveket, amelyek kitöltéséhez a községi elöljáróságok készséggel nyújtottak támogatást.

Az iparosság sürgető megnyilatkozásainak folyamánként a törvényhozás és a kormányzat is egyre több figyelmet szentel az iparosok öregségi biztosításának. A képviselőházban egyre sürűbben hangzanak el felszólalások és interpellációk a kérdés mielőbbi megoldása érdekében. Az iparügyi miniszter a legutóbbi költségvetési vita során bejelentette a parlamentben, hogy adatszolgáltatásra kérték fel az ipartestületek, mert a kézművesiparosság öregségi biztosításának alapfeltétele az,

hogy részletesen megismerjék a kisiparosság helyzetét és kívánásait.

Az Ipartestületek Országos Központjához beérkezett és feldolgozott adatgyűjtő lapok száma 158.118. A 158.118 iparos kormegoszlása:

Életkor	Szám szerint	%
30 éves korig	18.928	11.97
31—35 éves korig	24.370	15.41
36—40 „ „	23.188	14.67
41—45 „ „	23.746	15.01
46—50 „ „	20.112	12.72
Biztosítási korhatárig összesen	110.344	69.78
51—55 éves korig	15.984	10.11
56—60 „ „	14.126	8.93
61—65 „ „	9.176	5.80
66—70 „ „	5.168	3.27
71—75 „ „	2.193	1.39
76—80 „ „	820	0.52
81—90 „ „	307	0.20
50 éven felül összesen	47.774	30.22
Összesen	158.118	100.00

Ha ezeket az adatokat összevetjük az 1939. január i-én több mint másfélmillió kézművesipari üzemből felvett németbirodalmi adatokkal, az öregségi biztosítás szempontjából igen jelentős megállapításokhoz jutunk. Az összehasonlítás eredménye a következő:

Életkor	Németországban %	Nálunk %
30 éves korig	9.2	11.97
31—40 éves korig	25.5	30.08
41—50 „ „	23.9	27.73
51—60 „ „	22.7	19.04
60 évesnél idősebb	18.7	11.18

Megállapítható, hogy a magyar viszonyok lényegesen kedvezőbbek az öregségi biztosítás szempontjából, mint a német iparosok életkor alakulása, mért nálunk sokkal nagyobb a biztosításra koruknál fogva alkalmas fiatalabb iparosok arányszáma, mint Németországban, ahol a kötelező öregségi biztosítás már 1939. január i-én életbe lépett.

A magyar kézművesiparban ötven év alatt van az önálló kézművesiparosok 69.78%-a, míg Németországban csak 58.6%-a. Ötvenéves kor felett van tehát Németországban az iparosoknak 41.4%-a, Magyarországon csak 30.22%-a. Hatvan éven felül van Németországban az iparosoknak 18.7%-a, Magyarországon csak 11.18%-a. (V. ö. Kovalóczy Rezső dr.: Az önálló iparosok megoszlása életkor szerint. Ipartestületek Lapja, VIII. évf. 43. sz. és Bodó József: A magyar kézművesiparosság életkor szerinti megoszlása. Magyar Statisztikai Szemle, XVIII. évf. 3. sz. 179.1.)

Ha a megoldás szempontjából nézzük a kérdést, úgy az szorosan összefügg szociális berendezésünkkel. Az iparosság jelenlegi biztosítását az 1028. LX. t.-c. az öregség, rokkantság, özvegyesség és árvaság esetére vonatkozó kötelező biztosításról szóló törvény szabályozza az Országos Társadalombiztosító Intézet keretében. Ez a biztosítási lehetőség azonban nem elégíti ki a kézművesiparosságot, így többek között sérelmezi, hogy ez a törvény nem gondoskodott kielégítő módon az önállóvá lett kézművesiparosok további biztosításáról. A kézművesiparos segédje önállósulásra törekszik és évente több

ezer segéd lesz önállóvá. Az önállósulással azonban, elenyésző kivételtől eltekintve, elvesz ennek a több ezer segédnek az Intézethez befizetett és éveken át felgyülemlett biztosítási tartaléktőkéje. A törvény lehetővé teszi ugyan azt, hogy az önállóvá lett segédek önkéntes biztosítás alakjában folytathassák az OTI-nál megkezdett öregségi biztosításukat, de alig említésre méltó azoknak száma, akik ezzel a lehetőséggel élnek is. Ezt bizonyítja az OTI 1939 évi előirányzata, mely szerint a biztosításra kötelezettek után előirányzott 20.2 millió pengő járulékkal szemben mindössze 5000, azaz egy-negyed ezrelék az önkéntes biztosítások után várható járulékösszeg. (V. ö. az IPOK VI. évi jelentése, 128.1.)

A kézművesiparosság tehát oly megoldást keres, mely mellett elkerülheti a segédi minőségben befizetett több millió pengőre rúgó tartaléktőkék elvesztését. E tekintetben a kézművesiparosság figyelme egyrészt külföldre irányul, amelynek próbálkozásait tanulmány tárgyává tették, másrészt nem maradhat figyelmen kívül a szociális biztosítás hazai múltja sem. Ebben olyan precedenst találunk, mely a kézművesiparosság önálló öregségi biztosításának megoldásához alapul szolgálhat.

Számos külföldi államban a kérdés előrehaladott állapotban van; az angol, dán és svéd szociális törvények mind a munkásokra, mind a munkaadókra egyaránt vonatkoznak. Figyelmet érdemel a görögöknek az a terveze, mely egyszersmindenkorra fizetendő összeget, továbbá évente fizetendő járulékot tervez, azonkívül a bírságpénzek egy részének átengedésével, a váltóblanketta után fizetendő külön illetékekkel és egyéb módoszatokkal kívánja előteremteni a kézművesiparosok nyugdíj-intézetének tőkéjét.

Jugoszláviában az országos kézműves kamara 1939 első felében az önálló iparosok öregségi és rokkantsági biztosításáról tervezetet nyújtott át az illetékes miniszternek. A tervezet szerint járulékköteles lenne minden 55 évet be nem töltött kisiparos, de bizonyos járandóságra tarthat igényt az is, aki legalább tíz évig fizet a hozzájárulást. A járadékigény a 60 éves korban nyílik meg, tíz évi hozzájárulás után, ha az illető 45 évnél idősebb korban kezdte meg a fizetést, és tizenöt évi hozzájárulás után, ha 45 évnél fiatalabb korban lépett be a biztosításba. A járulék összege a kisiparos anyagi helyzete szerint változék, a járadék azonban egyforma, 550 dinár havonta.

Németországban, mint említettem, 1939 január i-én lépett életbe a kötelező biztosítás, igazolva, hogy azt a miénknél a biztosítás szempontjából mostohább viszonyok közt is meg lehet oldani. Altalában megállapítható, hogy a gazdasági válság következtében a kézművesiparosok öregségi biztosításának kérdése külföldön is előtérbe nyomult és ma már Európa majdnem mindegyik államában a legkomolyabban foglalkoznak a kérdéssel.

Az iparosság öregségi biztosításának ügyét a Rómában székelő Nemzetközi Kézművesipari Központnak Zürichben tartott nemzetközi konferenciája is magáévá tette és miután egyértelműleg megállapította, hogy az önkéntes biztosítás kedvezményét az iparosság csak igen elenyésző számban veszi igénybe, tagszervezetei útján felhívta az egyes országok kormányainak figyelmét az

önálló iparosok öregségi biztosítása ügyének törvényes, kötelező alapon való megoldására. (V. ö. Kovalóczy Rezső dr.: Hogy áll az önálló iparosok öregségi biztosításának ügye. Ipartestületek Lapja, VIII. évf. 15. sz. 3.1.)

A szociális biztosításnak hazai történetében meg kell emlékezni az 1891: XIV. t.-c. 63-69. §§-ról. Ez annak idején lehetővé tette az ipartestületi betegsegélyző pénztárak létesítését. A hivatkozott törvényhely szerint az olyan ipartestület, amelynek tagjai összesen kétszáznál több segédmunkás (segéd és tanonc) foglalkoztattak, ipartestületi betegsegélyző pénztárt alakíthatott. Az ipartestületi betegsegélyző pénztárba belépésre köteleztek minden segédet és tanoncot, aki az ipartestület valamelyik tagjánál alkalmazásban állott, ha csak nem tudta kimutatni, hogy a munkaadó székhelyét magában foglaló kerületi vagy más vállalati, illetve elismert jellegű betegsegélyző pénztárnak már tagja.

Az ipartestületi betegsegélyző pénztárnak alapszabályait az ipartestület békéltető bizottsága az összes segédekkel együttesen állapította meg és terjesztette fel jóváhagyásra a kereskedelemügyi miniszterhez. Az ipartestületi betegsegélyző pénztár szervezetére, az alapszabályokra, a közgyűlésre, az igazgatóságra és a felügyelő bizottságra nézve az 1891: XIV. t.-c.-nek egyéb határozmányai voltak irányadók, azzal a kiegészítéssel, hogy az ipartestületi betegsegélyző pénztár igazgatóságának elnöke mindig az ipartestület elnöke vagy helyettese volt; a pénztárnak tanonctagjai a segélyezésre vonatkozó igényen kívül egyéb jogokat nem gyakorolhatnak. Az ipartestületi betegsegélyző pénztárak egymás között, úgyszintén a kerületi pénztárakkal szövetségi pénztárt alakíthatnak.

A hivatkozott törvény alapján 1891-1907-ig, az új munkásbiztosítási törvény megalkotásáig, az ipartestületi segélyzőpénztárak látták el az ipartestületi tagoknál alkalmazott tanoncok és segédek szociális biztosítását. Ilyen ipartestületi betegsegélyző pénztár 1899 év végéig Budapesten és vidéken összesen 108 működött; ezeknél a pénztáraknál 79.270 alkalmazott volt biztosítva.

Ha tekintetbe vesszük, hogy ebben az időben az ipartestületi hálózat nem volt teljesen kiépítve, a kézművesiparosság bizonyára meg tudja majd oldani öregségi biztosítását a maga kebelében, önálló biztosítási intézmény létesítésével is.

Az önálló kézművesiparosok öregségi biztosításának megoldására hazánkban is készült már törvénytervezet és pedig néhai Vass József népjóléti és munkaügyi miniszter rendelkezése. A tervezetnek a biztosítás szervezetére vonatkozó része azonban a kézművesiparosságot annak idején sem elégítette ki. E tervezet egyébként a biztosítási járulékot nyolc kategóriába osztva, igen magas összegben állapította meg. A tervezet szerint ugyanis az I. biztosítási osztályba tartozók havonta 11 pengőt, a VIII. biztosítási osztályba tartozók havonta 37 pengőt fizettek volna. Ez a terv az iparosság teherbíró képességéhez mérve, még az akkori viszonyok között is túlméretezett volt. A külföldi tervezetek mind jóval alacsonyabb összegben szabták meg a járulékokat, illetve a biztosítási osztályokat. A német törvényben megállapított járulékulcs például a következő:

Havi	50 márkáig terjedő jövedelemnél havi	2 márka, évi	24 M.
51—100	4	48	„
101—200	8	96	„
201—300	12	144	„
301—400	16	192	„
401—500	20	240	„
501 M.-tól, mint legmagasabb járulék,	25	300	„

(V. ö. Kovalóczy Rezső dr. : id. m.)

A magyar kézművesiparosság által fizetendő járulék végleges összegét a gyűjtött statisztikai adatok alapján eszközölt matematikai számítások fogják meghatározni. E számítások elengedhetetlen feltételét alkotják a törvénytervezet elkészítésének, amelynek megvalósulása az ország egyik igen tekintélyes termelőrétegének legjelentősebb szociális problémáját oldaná meg.

Bodó József